

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ปัจจุบัน สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ซึ่งมีอิทธิพล ในด้านข้อมูลข่าวสาร ทั้งในทางบวกและทางลบ และนับวันจะยิ่งมีความซับซ้อนและรุนแรงมากยิ่งขึ้น ส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของบุคคลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อีกทั้งยังก่อให้เกิดปัญหามากมายประการ ที่เกิดกับเด็กและเยาวชนในวัยเรียน ปัญหาสุขภาพจิต ปัญหาความเครียด ที่ไม่สามารถปรับตัวเข้าหาได้ ปัญหายาเสพติด ปัญหาการฆ่าตัวตาย การถูกล่วงละเมิดทางเพศ การไม่ประสบความสำเร็จ ในด้านการเรียน ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น ล้วนแล้วแต่สร้างความเครียดให้กับผู้เรียน ซึ่งปัญหาต่างๆ เหล่านี้ มีผลกระทบต่อการพัฒนาการศึกษาไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม เนื่องจากความเครียด มีผลต่อการเรียนและการรับรู้ของนักเรียน เท็ดพงษ์ เดชคง (2542) ได้กล่าวว่า ความเครียดมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งความเครียดอาจจะเกิดจากปัญหาของครอบครัวที่ประสบกับภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ ความกังวลที่เกี่ยวกับเรื่องการเรียน การปรับตัวให้เข้ากับเพื่อน หากความเครียดที่เกิดขึ้นไม่สามารถหาทางออกได้ก็จะทำให้เด็กเกิดความทุกข์ เกิดความท้อแท้ และการที่ความทุกข์จะหมดไปได้นั้น เด็กต้องสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ อีกทั้งยังต้องสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อที่จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้การประคับประคอง การชี้แนะชี้แนะ จากพ่อแม่ ครู อาจารย์เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เด็กเกิดทักษะ และมีภูมิคุ้มกันในการดำรงชีพ สามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันเพื่อให้เกิดความสุขพร้อมกับความสำเร็จในหน้าที่การงาน

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดจุดมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และมีคุณธรรมจริยธรรมและมีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (มาตรา 6) และแนวทางการจัดการศึกษายังได้ให้ความสำคัญแก่ผู้เรียน และที่สำคัญที่สุด การศึกษาจะต้องส่งเสริม ให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติ อย่างเต็มศักยภาพ (มาตรา 22) ในการจัดการศึกษาจะต้องเน้นความสำคัญ ทั้งด้านความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และการบูรณาการ ซึ่งเรื่องหนึ่งที่ถูกกำหนดให้ดำเนินการก็คือ เรื่องของความรู้

และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข (มาตรา 23) ทั้งนี้ การจัดการกระบวนการเรียนยังต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อให้ผู้เรียนสามารถ ประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ให้รู้จักคิดเป็น ทำเป็น รวมทั้งปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้งนี้ต้องอาศัยความร่วมมือจากบิดาและมารดา ครู ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันส่งเสริม พัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ กรมสามัญ(เดิม) ในฐานะที่เป็นผู้รับผิดชอบการพัฒนาการศึกษาหน่วยงานหนึ่ง ได้ร่วมมือกับกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข จัดทำระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนขึ้น

จากเหตุผลดังกล่าว ครูมีภาระหน้าที่และมีบทบาทที่สำคัญในการที่จะส่งเสริม พัฒนา นักเรียนให้เกิดความรู้และมีทักษะในด้านต่างๆทุกๆด้าน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็น กระบวนการอย่างมีขั้นตอน ครูจะต้องทำหน้าที่เพิ่มขึ้นอีกหลายอย่างและเป็นระบบมากขึ้น ทำให้ ครูจำนวนมากเกิดความสับสนในบทบาทหน้าที่และการปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลง ของการปฏิรูปการศึกษา ผู้ศึกษาในฐานะที่เป็นครู จึงสนใจศึกษาสภาพและปัญหาการปฏิบัติงาน ของครูที่ปรึกษาในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ระดับช่วงชั้น 3-4 ตามทัศนะของครูที่ปรึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 เพื่อให้ผู้ที่ เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผน แก้ไข ปรับปรุงหรือพัฒนา ระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ระดับ ช่วงชั้น 3-4 ตามทัศนะของครูที่ปรึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1
 2. เพื่อศึกษาปัญหาในการดำเนินงาน ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ระดับ ช่วงชั้น 3-4 ตามทัศนะของครูที่ปรึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1
 3. เพื่อเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ช่วงชั้น 3-4 ตามทัศนะของครูที่ปรึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1
- จำแนกตามวุฒิการศึกษา ตำแหน่งการปฏิบัติงานและประสบการณ์การทำงาน

ความสำคัญของการวิจัย

1. ทำให้ทราบสภาพและปัญหาในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนใน สถานศึกษา ระดับช่วงชั้น 3-4 ตามทัศนะของครูที่ปรึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1

2. ผลของการศึกษาในครั้งนี้สามารถใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารโรงเรียน บุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะนำไปใช้ ในการพัฒนาปรับปรุง แก้ไขและส่งเสริมในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ระดับช่วงชั้น 3-4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ให้ดียิ่งขึ้น

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้กำหนดขอบเขต ไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ มุ่งศึกษาสภาพและปัญหาในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ระดับช่วงชั้น 3-4 ตามทัศนะของครูที่ปรึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 แบ่งออกเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการรู้จักนักเรียนรายบุคคล ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการส่งเสริม ด้านการป้องกัน/แก้ไขปัญหา และด้านการส่งต่อ

2. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้แก่ ครูที่ปรึกษาที่ดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ระดับช่วงชั้น 3-4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 จำนวน 676 คน

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูที่ปรึกษาที่ดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ระดับช่วงชั้น 3-4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 จำนวน 242 คน โดยใช้เกณฑ์จากตารางการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างของ เครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) โดยการสุ่มอย่างง่าย (Simple random Sampling)

3. ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่

3.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ ครูที่ปรึกษาที่ดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ระดับช่วงชั้น 3-4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 จำแนกตามวุฒิทางการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่การปฏิบัติงาน ประสบการณ์ในการทำงาน โดยมีขอบเขตการศึกษา ดังนี้

1. วุฒิทางการศึกษา ได้แก่

1.1 อนุปริญญา

1.2 ปริญญาตรี

- 1.3 ปรินญาโท
2. ตำแหน่งที่การปฏิบัติงาน
 - 2.1 ทีมนำ
 - 2.2 ทีมประสาน
 - 2.3 ทีมทำ
3. ประสบการณ์ในการทำงาน
 - 3.1 ระหว่าง 0-5 ปี
 - 3.2 ระหว่าง 6-10 ปี
 - 3.3 มากกว่า 10 ปี ขึ้นไป

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ สภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ระดับช่วงชั้น 3-4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ตามทัศนะของครูที่ปรึกษาจำแนก ออกเป็น 5 ด้าน คือ

- 3.2.1 ด้านการรู้จักนักเรียนรายบุคคล
- 3.2.2 ด้านการคัดกรองนักเรียน
- 3.2.3 ด้านการส่งเสริม
- 3.2.4 ด้านการป้องกัน/แก้ไขปัญหา
- 3.2.5 ด้านการส่งต่อ

ปัญหาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ระดับช่วงชั้น 3-4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ตามทัศนะของครูที่ปรึกษา จำแนกตามองค์ประกอบของการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ตามสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งจำแนกออกเป็น 5 องค์ประกอบ คือ

- องค์ประกอบที่ 1 การรู้จักนักเรียนรายบุคคล
- องค์ประกอบที่ 2 การคัดกรองนักเรียน
- องค์ประกอบที่ 3 การส่งเสริม
- องค์ประกอบที่ 4 การป้องกัน/แก้ไขปัญหา
- องค์ประกอบที่ 5 การส่งต่อ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **สภาพการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน** หมายถึง สภาพที่แท้จริงของการปฏิบัติเกี่ยวกับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ระดับช่วงชั้น 3-4 ตามทักษะของครูที่ปรึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ที่ได้ดำเนินงานใน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการรู้จักนักเรียนรายบุคคล ด้านการคัดกรองนักเรียน ด้านการส่งเสริม ด้านการป้องกัน/แก้ไขปัญหา ด้านการส่งต่อ
2. **ปัญหาการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน** หมายถึง ข้อขัดข้องหรืออุปสรรคในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ระดับช่วงชั้น 3-4 ตามทักษะของครูที่ปรึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1
3. **ครูที่ปรึกษา** หมายถึง ครูที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นครูที่ปรึกษาในสถานศึกษา ระดับช่วงชั้น 3-4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1
4. **สถานศึกษาระดับช่วงชั้น 3-4** หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1
5. **ทักษะของครูที่ปรึกษา** หมายถึง ระดับความคิดเห็นของครูที่ปรึกษาที่ดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ระดับช่วงชั้น 3-4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ในเรื่องปัญหาในการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ระดับช่วงชั้น 3-4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1
6. **ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน** หมายถึง กระบวนการดำเนินงานช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีขั้นตอน เพื่อการส่งเสริม การป้องกัน และแก้ไขปัญหานักเรียน โดยมีการบริหารจัดการทั่วไปวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินงาน ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ซึ่งระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีองค์ประกอบของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ดังนี้
 - 6.1 **การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล** หมายถึง การรู้ข้อมูลที่จำเป็นเกี่ยวกับตัวนักเรียนเพื่อช่วยให้ครูที่ปรึกษามีความเข้าใจนักเรียนมากขึ้น สามารถนำข้อมูลมาวิเคราะห์ เพื่อการคัดกรองนักเรียนให้เป็นประโยชน์ในการส่งเสริม การป้องกันและแก้ไขปัญหานักเรียนได้อย่างถูกต้อง ครูที่ปรึกษาต้องมีข้อมูลของนักเรียนอย่างน้อย 3 ด้าน คือ ด้านความสามารถ ได้แก่ ด้านการเรียน ด้านความสามารถอื่นๆ ด้านสุขภาพ ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ พฤติกรรมด้านครอบครัว ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ การคุ้มครองนักเรียนและด้านอื่น ๆ ที่ครูอาจพบเพิ่มเติม โดยมี

วิธีการเก็บข้อมูลและใช้เครื่องมือที่หลากหลาย เช่น ระเบียบสะสม แบบประเมินพฤติกรรม แฟ้มสะสมงาน แบบบันทึกสุขภาพและแบบบันทึกอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน

6.2 การคัดกรองนักเรียน หมายถึง การพิจารณาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนในสถานศึกษาระดับช่วงชั้น 3-4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ซึ่งแต่ละสถานศึกษาได้แบ่งนักเรียนออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหา (กลุ่มช่วยเหลือ) ซึ่งนักเรียนแต่ละกลุ่มได้แบ่งตามการวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆตามเกณฑ์การคัดกรองของแต่ละสถานศึกษา

6.3 การส่งเสริมนักเรียน หมายถึง การจัดกิจกรรมต่างๆเพื่อสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนที่อยู่ในความดูแลของครูที่ปรึกษาทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหา(กลุ่มช่วยเหลือ) ให้มีคุณภาพมากขึ้น มีความภาคภูมิใจในตนเองด้านต่างๆ อีกทั้งยังเป็นการป้องกันไม่ให้นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มปกติกลายเป็นเด็กกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มมีปัญหา(กลุ่มช่วยเหลือ) ซึ่ง การส่งเสริมนักเรียน มีกิจกรรมที่สำคัญที่โรงเรียนดำเนินการคือ กิจกรรมโฮมรูม กิจกรรมการประชุมผู้ปกครองชั้นเรียน เป็นต้น

6.4 การป้องกันและแก้ไขปัญหา หมายถึง การที่ครูที่ปรึกษาให้ความดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดและหาวิธีการช่วยเหลือ ทั้งการป้องกันและแก้ไขปัญหา โดยไม่ให้เกิดปัญหาของนักเรียนกลายเป็นปัญหาของสังคม โดยทุกครั้งที่มีการดำเนินการช่วยเหลือนักเรียน ครูที่ปรึกษาต้องมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐาน วิธีการและเครื่องมือที่จำเป็นต้องใช้ในการดำเนินการมี 2 ประการ คือ การให้คำปรึกษาเบื้องต้นและการแก้ไขปัญหา

6.5 การส่งต่อ หมายถึง การส่งต่อนักเรียนที่มีปัญหา หลังจากการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหา แต่พฤติกรรมของนักเรียนไม่ดีขึ้น หรือปัญหาของนักเรียนที่เกิดขึ้นนั้นมีความซับซ้อนยากต่อการช่วยเหลือ ต้องส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพื่อให้นักเรียนได้รับการช่วยเหลืออย่างถูกต้องและรวดเร็ว การส่งต่อแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การส่งต่อภายใน ก็คือการส่งต่อนักเรียนภายในสถานศึกษาอาจส่งต่อไปที่ ครูแนะแนว หรือฝ่ายปกครอง เป็นต้น การส่งต่อภายนอก ก็คือการส่งต่อให้ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านให้ทำหน้าที่ช่วยเหลือแก้ไขปัญหานักเรียนให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น

7. ตำแหน่งหน้าที่การปฏิบัติงาน หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินงานระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา ได้แก่

7.1 **ทีมนำ** หมายถึง คณะผู้บริหารสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา ซึ่งจะ เป็นผู้จัดทำแผนการดำเนินงาน ควบคุม กำกับ ติดตามและสนับสนุนเพื่อให้การดำเนินงานระบบ การดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

7.2 **ทีมประสาน** หมายถึง ทีมหลักที่ทำหน้าที่ประสานงานในด้านต่างๆ เกี่ยวกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษาอย่างมีระบบคุณภาพ ได้แก่ ครู ผู้รับผิดชอบงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนหรือครูฝ่ายปกครอง

7.3 **ทีมทำ** หมายถึง ทีมที่รับผิดชอบในการดำเนินงานโดยตรง ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ ในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้มีคุณภาพ ได้แก่ ครูที่ปรึกษาหรือครูประจำชั้น

8. **สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1** หมายถึง เขตพื้นที่การศึกษาที่อยู่ในจังหวัดกำแพงเพชร เขต 1

9. **ประสบการณ์ทำงาน** หมายถึง ระยะเวลาในการปฏิบัติงานของครูนับตั้งแต่เริ่ม ปฏิบัติงานจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแบ่งออกเป็นดังนี้ ระหว่าง 0-5 ปี ระหว่าง 6-10 ปี และ มากกว่า 10 ปีขึ้นไป

สมมุติฐานของการวิจัย

ข้าราชการครูที่ปฏิบัติหน้าที่ครูที่ปรึกษาในสถานศึกษา ระดับช่วงชั้นที่ 3-4 สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชร เขต 1 ที่มีวุฒิทางการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่การ ปฏิบัติงาน และประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีทัศนคติในการดำเนินงานระบบการดูแล ช่วยเหลือในสถานศึกษาต่างกัน